

Najobsežnejša je razprava Josefa Hürskega *Vznik in poslanstvo S. Slovanskega zemljevida* (218—288). Nadrobno razbira na osnovi S. zapuščine, dopisovanja in kart nastanek njegovega zemljevida slovanskih dežel, ki ga je priložil Slov. narodopisu in tudi s tem naredil pomembno dejanje. Največje poglavje je posvečeno S. pripravam za kartografski prikaz južnoslovanskega ozemlja. O Slovencih je bil na osnovi Staničevih (po Copu), Jarnikovih, Slomškovih, Vrazovih in Metelkovih prispevkov najpodrobneje in najpriljubljeneje poučen. Priobčena je (str. 267) Sreznjevskega skica o slovenski narodnosti meji v Kanalski dolini, ki je prispela prepozno za uporabo. To poglavje bi bilo treba pri nas prevesti, kakor je tudi nujno, da nam kdo razišče Safařikove stike s Slovenci in njegov pomen za nas, kot je storil to Fr. Kidrič o Dobrovske.

Prikazana pomembna izdaja je važen prispevek k razjasnitvi slovanske znanstvene preteklosti, pa tudi živ klic naraščaju vseh naših domoznanskih strok, da nam je nujno potreben študij slovanskih jezikov, ki smo jih tako zanemarili, in po njih znanstvene literature, ako želimo uspešno oploditi svoja prizadevanja za ohranitev sodobne ravni naših znanosti. Vilko Novak

Hurský Josef, Vylidňování a asimilace slovanských obcí v Gradišti. — S 13 kartografskými přílohami a náčrtý v textu. — Slovanský ústav, Praha 1952. — 372 str. — (Izdano kao rukopisni koncept.)

Hurský Josef, Slovanský živel v Gradišti-Burgenlandu a jeho dolnorakouském pomezí (Kartografická znázornění současného i původního rozložení sídel). — Se 4 map. přílohami a 4 kartogramy v textu. — Sep. iz »Sborník Čs. společnosti zeměpisné«, roč. 1950. — Praha 1950. — 14 str.

Hurský Josef, Sidelně zeměpisný ráz slovanských obcí v Gradišti-Burgenlandu. — Se 4 kartogramy. — Sep. iz »Sborník Čs. společ. zeměpisné«, roč. 1952. — Praha 1952. — 14 str.

Hurský Josef, K otázce slovanské kolonizace Gradiště-Burgenlandu. — Se 4 kartogramy. — Sep. iz »Sborník Čs. společ. zeměpisné«, roč. 1953. — Praha 1953. — 12 str.

Hurský Josef, Slovanská stěhování na Moravské pole v 16. a 19. století. — Se 3 kartogramy. — Sep. iz »Sborník Čs. společ. zeměpisné«, roč. 1954. — Praha 1954. — 13 str.

Kako napis prvoga djela kaže, ono je demografskoga i statističkoga značaja prikazujući i suvremeno stanje i kretanje naseljenosti »slavenskoga arhipelaga« (kako ga je nazvao Czoernig) na području Burgenlanda-Gradišća, množenje i jačanje tih naselja i njihovo nazadovanje, od davnine do danas. Ne ograničuju se samo na konstatacije čistih demografsko-statističkih data već ih zdušno komentira i interpretira i daje djelu kao cjelini historijski značaj, koji se ogleda već u samom mnoštvu raznovrsnih i na mnogo mjesta crpenih historijskih dokumenata (popis sve iskorištene grade na str. 351—355). Ništa bolje ne ilustrira tu historijsku stranu djela nego na primjer u tekstu iskorištena (i u prijevodu donesena i u faksimilu priložena) isprava iz 1573. g., gdje neki austrijski staleži optužuju naseljenike Hrvate i nastoje da se odbijaju odnosno vraćaju, dok ih car pokušava u svom reskriptu donekle uzeti u zaštitu — dakako zbog njihove vojničke vrijednosti.

Djelo je krato historijskim, statističkim, kulturnim i drugim pojedinostima, često posve novim i dosad nepoznatim i bez izuzetka zanimljivim — no koje nije ovdje moguće ni letimice doticati. Bitno u djelu najbolje će predočiti njegovih pet osnovnih poglavlja, rasčlanjenih dalje u niz odsjeka, od kojih bi svaki zavrijedio poseban prikaz: Gradišće i tamošnja slavenska naselja kao cjelina (s pregledom 6 glavnih grupa: Haci, Poljaci, Doljanci, Stoji sjevni i južni — nazvani tako od ostalih po tome, što su štokavci — porapski

Slovenci i donjoaustrijska granična grupa) — Demografija slavenskih narodnosti — Gospodarski faktor u razvoju slavenskih općina (proizvodnja, transportni odnosi, centri, kulturna razina) — Depopulacija slavenskih općina (napose proces depopulacije od 1869., pečalbarstvo i sl.) — Narodnosna asimilacija slavenskih općina.

Mnoge od obradenih pojava ilustrira autor pomnivo izrađenim (i ako ne svagda najzgodnije reproduciranim) kartama, njih 11 s nekoliko sporednih kartica, između kojih zavređuju da se ovdje zabilježe na primjer Slavenski jezični otoci u Gradišću (prema gustoći slavenskog stanovništva), Gustoća stanovništva slavenskih sela u Gradišću, Veleposjednička zemlja i narodnosni razvoj u slavenskim selima Gradišća (po grupama). Depopulacija slavenskih općina u Gradišću 1869—1939., pa Asimilacija slavenskog stanovništva u Gradišću 1880.—1934. po mađarskim i austrijskim službenim statistikama — i druge.

Veoma obilna, gotovo potpuna bibliografija dosadašnjih radova svih vrsta o porapskim Slovincima i gradišćanskim Hrvatima naročito je korisna dopuna ovom djelu, za kojom će morati posegnuti svaki budući proučavac ove naše dijaspor (pri čemu nedostaje tek nešto sitnijih, autoru očito nepristupnih članaka; nije tek jasno, kakvom je griješkom izostalo najvažnije staro etnografsko djelo o njima, J. Csaplovicsa, Kroatien und Wenden in Ungern. — Bratislava 1829.).

Kako je autor jedan od današnjih najboljih poznavача Gradišća i njegova slavenskog stanovništva, razumljivo je, da ovo omašno djelo pretstavlja velik dobitak u prvom redu za hrvatsko narodoznanstvo oupće i za povijest gradišćanskih Hrvata, antropogeografiju i statistiku ove bez sumnje najznatnije hrvatske dijaspor — najznatnije u prvom redu kao dokumenta još i sada velike vitalnosti tih odvojenih i još dobrim dijelom neotudenih Hrvata. Tu je ako i ne u cijelosti, ali ipak još uvelike konserviran narodni život, običaji i poezija predaka gradišćanskih Hrvata, kakvi su bili u 16. stoljeću. Tako se može kroz njihov sadašnji etnografski sadržaj dobro predočiti i etnografska slika u njihovim negdašnjim ishodištima u Hrvatskoj u 16. stoljeću, računajući dakako i s promjenama i razvojem, koji su se i ondje u izolaciji kroz stoljeća zbivali. S rapskim Slovincima je nešto drukčije tek stoga, što njihove veze s ostalim slovenskim etničnim područjem nisu bile onako prekinute ni izolacija tolika kao kod gradišćanskih Hrvata.

Nije bilo dano, zbog različnih razloga, da taj rad sistematski vrši i daje ga svojim zemljacima ni koji gradišćanski Hrvat odnosno rapski Slovenac, a ni koji zemljak iz Jugoslavije. To veće se priznanje mora dati autoru Čehu, koji je s toliko odanosti i upornosti godinama skupljao građu za ovo djelo, i arhivsku i štampanu i izvornu na licu mjesta po selima i gradovima Gradišća i susjednih zemalja.

Što je važno istaći, jest to, da je ovaj omašni svezak (omašan doduše dijelom zbog debela papira i strojem pisanoga teksta, mehanički umnoženoga) samo prvi dio cjelokupnoga djela. Dr. Hurský ima već gotov drugi dio, historijsko-dokumentarni, koji će nesumnjivo za našu historijsku etnografiju imati još i veće značenje, pa se ne može nego živo željeti da se nade mogućnost, da se i taj tako važan dio objelodane (za sada ima samo sasvim kratak autorov izvod iz njega u časopisu »Slavia« 1955. g.).

U ostala 4 gore navedena manja priloga (svi s ruskim i engleskim sadržajem) autor obrađuje teme, koje su u najužjoj vezi s gore prikazanim djelom — ali donekle na drugi način iznesene. Prvi od njih prikazuje u tekstu i na nekoliko kartica u njemu (koje su na žalost premalene pa su znakovi presitni i često nejasni) stanje slavenskih kolonija u srednjem vijeku i zatim reslavizaciju Gradišća o 16. (17.) stoljeću te stanje danas. Što je međutim još zornije i odmah pregledno, to su četiri veće karte na posebnim priložima, gdje su dobro odabranim znakovima označena sva hrvatska, slovenska i slovačka naselja toga područja s vidnim sadašnjim i nekadašnjim brojnim stanjem nji-

hovim, odnosno sa vidljivim nastalim promjenama etničkih odnosa (ponjemčivanje itd.). Studij tih karata nada sve će privlačiti ne samo svakoga našeg etnografa, nego i demografa, historika pa i dijalektologa — i autor nas je njima također uvelike zadužio. — Drugi je takav prilog također u neku ruku prošireno jedno poglavlje iz gore prikazanog djela, treći se sa sličnom temom nadovezuje na prva dva, a četvrti je prilog posvećen posebnoj grupi slavenskih kolonija, u prvom redu najbrojnijih hrvatskih, na Moravskom Polju (Marchfeld). Istim načinom prikazivanja i na dvije karte s četiri pomoćne kartice autor je jednako zorno predočio stanje na tom razmjerno najmanje proučavanom, a napose etnografski veoma malo proučenom teritoriju.

Milovan Gavazzi

Ruskaja satiričeskaja skazka v zapis'ah seređiny XIX — načala XX veka. Podgotovka tekstov, stat'ja i komentarii D. M. Moldavskogo. Izd. Akademii nauk SSSR, Moskva-Leningrad 1955.

Ova je zbirka ruskih narodnih pripovijedaka svojim sadržajem izraz svega onog specifičnog, osobenog, za ostale narode izvanredno privlačnog, a definiciji neulovljivog duha što prožima ruski pripovjedački folklor; svojim komentarima i popratnom studijom ona je tipičan obrazac duha sovjetske folkloristike, kako se on oblikovao tokom posljednjih godina, sa svojim pozitivnim dostignućima i negativnim opterećenjima.

Pripovijetke su sve realističke, šaljive, odnosno, da se poslužimo redaktorovim terminom, satiričke. Susrest ćemo tu priče, kojih su nam motivi u ovom ili onom obliku gotovo svi dobro poznati i iz naših zbirki šaljivih narodnih priča i iz međunarodnog pripovjedačkog repertoara. Pa ipak su sve te priče, kada ih ovdje čitamo, drugačije i nove (to je ona tajanstvena moć narodne umjetnosti, njezino trajno stvaralaštvo i obnavljanje, kako u varijantama jedne priče u istom narodu, tako i u repertoarima pojedinih naroda promatranim kao cjeline). Ovoj recenziji nije zadatak da izrazi specifikum tih ruskih priča. Ovlaš spominjemo tek da usporedena s našom šaljivom pričom, koja je pretežno oštra, zgusnuta, škrta riječima, a bogata dinamikom, često sva skoncentrirana na snagu i duh replike, ruska priča daje drugačiju sliku: razgranata, sa razvijenom radnjom, bogatim dijalogom, s plastičnim slikanjem i izvanrednom komikom, s obilatim ritmičkim rimovanim rečenicama, dosjetkama, poslovicama, tradicionalnim formulama; i uza sve to dah specifičnog ruskog života i društvenih prilika (svojstvo koje se svuda na svoj način izražava u narodnoj priči svakoga naroda). Ovim je ruskim pripovijetkama snažno izražen element društvene satire u šaljivoj narodnoj priči: odnos prema bogatima, prema popu, prema plemstvu i caru; taj odnos izbija iz priča spontano, kao izraz života i životnih nedaća, obično bez svijesnog saznanja o dubljem smislu društvene kritike koji se u takvim pričama krije. Moramo odmah naglasiti da je taj element spontane društvene kritike značajan za narodne priče svih naroda i da on sam po sebi ne može biti kriterij za razlikovanje priča jednih naroda od drugih.

Citaoca će vjerovatno zanimati pregled motiva, sadržanih u ovoj zbirci, ali kako priča ima gotovo stotinu, ne ćemo moći tome udovoljiti. Spominjemo tek neke, vrlo poznate tipove priča: Ero s onoga svijeta (AT 1540), Rhampsinitus (AT 950), Dva novca (AT 1653* i 1654**), Tko prvi progovori (AT 1351), Brbljava žena (AT 1381), Lijena prelja (AT 1405), Vješti lopov (AT 1525), Skupa koža (AT 1535), Klin-čorba (AT 1548), Siromah na sudu (AT 1660), Za jednu kravu petero (AT 1735), Otelio se pop (AT 1739), Priče o glupacima (AT 1200—1350), Car i monah (AT 922), priče o nevjernoj ženi (AT 1560, 1380, 1730), Prevareni advokat (AT 1585), Mačka i divlje životinje (AT 103) itd.

Tekstovi priča uzeti su iz zbirki Azadovskoga, Afanasjeva, Dobrovoljskoga, Zelenina, Ončukova, Sadovnikova, Smirnova, braće Sokolov, Hudjakova, Erlenjejna, iz zapisa Moldavskoga, iz Gel'man-Bahtina i iz drugih nekih zbirki-